

## מראי מקומות - תענית

ז.

### א. נמרינהו לתרוייהו

כ' הרי"ף (ב. בדפי הרי"ף) דנמרינהו לתרוייהו, ברוך רוב ההודאות וקל ההודאות, וכדגרסי' בגמרא בפירוש [וכמו שפרש"י]. וע' בר"ן שם שהביא מבעה"מ שהק' על הרי"ף שאין טעם לחתום בשתיים אלו, וכיון דכבר חתם בקל ההודאות, מה מוסיף במה שאמר רוב ההודאות. ולכן פ' דתרוייהו היינו ר' יהודה ור' יוחנן, דאמר' מודים אנחנו לך וגם אילו פיננו. אבל הרמב"ן חולק ע"ז וס"ל דכיון דר' יוחנן רק מוסיף על ר' יהודה, אין שייך לומר דנמרינהו לתרוייהו, דבאמת עושים הכל כר' יוחנן. ולכן ביאר, דמסיים רוב ההודאות, ורוב היינו כמו ריבוי, אבל הי' שייך לומר דלשון רוב ג"כ משמע רוב ולא כל, וע"ז אמר רבא לומר קל ההודאות, ואמר ר"פ לומר שניהם, דכיון דאמר קל ההודאות, פשוט דכוונתו ברוב לריבוי. ומה דצריך גם לומר רוב ולא סגי בהא דאמר קל ההודאות, ביאר הר"ן דכיון דעל כל טפה וטפה צריך שבח והודאה, צריך לחתום בלשון ריבוי מעין הפתיחה.

### ב. גדול יום הגשמים מתחיית המתים...

#### מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים

פ' הבן יהודע, דמה דגדול יום הגשמים טפי מתחיית המתים, אין הגדלות מצד הפעולה, אלא מצד המקבל, דהיינו, דהעולם אינו ראוי לגשמים, ועכ"ז הקב"ה נותן להם גשמים, ולכן הוי נס גדול מתחיית המתים, שתהי' בגמר התיקון שיהיו כולם צדיקים, וזהו ה"גדול" האמור בענין זה. ומה שחולק ר' יוסף וס"ל דשקולים, פ' הבן יהודע דכנגד מעלה זו של יום הגשמים יש ג"כ מעלה של תחיה"מ שהם לחיי עולם, משא"כ יום הגשמים שהם רק לחיי שעה.

### ג. גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה

פ' המהרש"א, לענין טובה לעולם קאמר, דכמו שהתורה טובה לנפשות, ה"נ המטר טוב לגופות.

### ד. אם ת"ח הגון הוא כטל

כ' המאירי, דאע"פ שכל בני"א ראוי להם לעטר עצמם במדותיהם, לת"ח ראוי ביותר, וע"ז אמרו דכשהוא הגון הוי כטל, שאין אדם קץ בו אע"פ שהוא בא בכל יום.

### ה. ואם לאו, עורפהו כמטר

פרש"י, הרגהו. וכ' הקרן אורה דלפי רש"י קאי על הרב, דהרב יש לו להרוג תלמידו שאינו הגון. אבל הקר"א פ' דקאי אתורה גופא, דמי שאינו הגון ולומד תורה, הרי למודו גופא יהי' משברו, והוי כמטר, דלפעמים יורד בזעף ואינו נוח לבריות, דלמודו לא יהי' לו לתענוג, אלא תש כוחו בה. וע"ז

הביא הגמ' אח"כ המימרא דהלומד שלא לשמה נעשית לו סם המות, דהיינו הך, דהתורה גופא תזיק לו ותתיש כחו של מי שלומדה שלא לשמה.

### ו. כל העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים, וכל

#### העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות

הק' תוס', הא אי' בפסחים (ג.) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ות"י שיש תרי גווני שלא לשמה, יש שלא לשמה שלומד כדי שיקרא רבי, וע"ז מייירי בגמ' שם, ויש שלא לשמה דהיינו כדי לקנטה, וזהו שנעשית לו סם המות (ובפרש"י יש לעי', דכ' דלשמה היינו משום כאשר צוני ד' ולא להקרות רבי, וקצת משמע דלהקרות רבי היינו שלא לשמה דסוגיין, ודלא כתוס', וצ"ע). וע' בפתח עינים לחיד"א בחי' כאן, שדייק מדברי הרמב"ם (הל' תשובה) דגם הוא סובר שיש תרי גווני שלא לשמה, דכ' דעוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע לו פורענות הר"ז כמו שאמרו חכמים לעולם יעסוק בתורה ואפי' שלא לשמה. ומשמע דס"ל דכדי שיקרא רבי היינו השלא לשמה האסור דעל ידו נעשית לו התורה סם המות. וכ' דיש לדחות דס"ל להרמב"ם דהגם דאי"ז שלא לשמה המביא לידי לשמה, אבל מ"מ אי"ז נעשית לו סם המות, דזהו רק הלומד לקנטה. וכ' דיוצא דלפי הרמב"ם יש ד' מדרגות, יש מדרגת לשמה ממש, דהיינו לשם אהבת ד', סוג ב' הוא הלומד כדי לקבל שכר ולהגין מפורענות, וזהו שלא לשמה הביא לידי לשמה, סוג ג' הוא הלומד כדי להקרא רבי, דאי"ז סם המות אבל אינו מביא ללשמה [וע"ז חולקים תוס', וס"ל דגם זה מביא ללשמה], וסוג ד' שהוא לקנטר דנעשית לו סם המות. וע"ע בחיי אדם (סוף הקדמה השני') שביאר שג"כ יש ב' סוגי לשמה, ע"ש באריכות.

### ז. נעשית לו סם המות

ע' פ' הגר"א למשלי (כד, לא), דביאר דתורה הוי כמו מטר, וכמו דהמטר מגדל כל העשבים, בין העשבים טובים בין הרעים, ה"ה התורה כן, התורה מגדלת את האדם, ואם הוא אדם שאינו הגון, אף המדות הרעות שלו גדלות ע"י התורה (היינו, לא רק דנעשית לו סם המות כיון דעושה רע ע"י התורה גופא, וכמש"כ ללומד לקנטה, אלא דהתורה גופא מגדלת הרע בתוכו, אם אינו מצרף עם התורה יראת שמים ומעשים טובים. וע' מדרגת האדם בפרק בירורי המדות דהביא בשם הגר"א לבאר בזה קרא דיערף כמטר לקחי, דהתורה נמשלת כמטר, וכו', ולפ"ז, א"ש טובא מה שהגמ' הביאה דוקא הפסוק דיערף כמטר לקחי להסביר הא דנעשית לו סם המות).

### ח. אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל

הק' תוס' דהא ר"מ למד מאחר, ות"י דדוקא ת"ח יכול ללמוד המושך בעמוד הבא

## מראי מקומות - תענית

### א. (המשך)

הם חברים שלנו בענין זה. וע' מש"כ בשם שו"ת מהר"ם מינץ (ס' ס"ה), דבזמננו אין לחוש לענין של חרב אל הבדים וכו' כיון שיש לנו ספרים והספרים הם חברינו. אולם המעיין בתשו' שם יראה דאכן כ' דהספרים הם חברינו, וגם הוא קיום קנה לך חבה, אבל לא כ' כלל לומר דהענין של חרב אל הבדים וכו' אינו נוגע בזמן הזה משום שיש לנו ספרים, וגם בשו"ת שבות יעקב (ח"ב, ס"ד) שהביא אינו מביא גמרתנו כלל, וצ"ע.

### ג. ולא עוד אלא שמטפשינו, וכו'

פ' המהרש"א במכות (ג) שאי"ז עונש, אלא דבר של ממילא, דכיון דלומד יחידי, הטעות מצוי, וממילא מביא לידי טפשות. וכן לענין חטא, כיון דטועה ע"י מה שלומד יחידי, בא לידי חטא.

### ד. הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, וכו'

כ' העיין יעקב, דצריך להיות זה על הסדר, צריך מעיקרא ללמוד הרבה מרבותיו, ואח"כ ילמוד עם חבריו, ואח"כ ילמוד עם תלמידיו [וע"ש מש"כ להתאונן בדורות הללו אין עושין כן].

### ה. מה מים מניחין מקום גבוה

#### והולכין למקום נמוך, וכו'

פ' המהרש"א, דפעמים התלמיד לא ילך ללמוד אצל רבו, שחושב שאי"ז לפי כבודו, לכך המשיל התורה למים, שמניחין מקום זה והולכין למקום נמוך, אף אתה וכו'.

### ו. חכמה מפוארה בכלי מכוער

כ' השפת אמת דלכאו' משמע דר' יהושע היה משונה קצת בתוארו, וכ"כ הרא"ש בפירושו בנדרים (ג) שהי' שחור. וע' בתוס' כאן שכ' דמה דאמר' דאי הו' סנו הו' גמירי טפי, היינו דאם היו שונאים היופי הו' ת"ח ביותר. וכ' בהג' הב"ח דלפי תוס' נחא משופרי' דיעקב אבינו ודר' אבהו, ואילו לפרש"י קשיא. כלומר, דרש"י פ' דאי הו' סני טפי, דהיינו, אותם נאים שהם חכמים, הו' גמירי טפי, דא"ל לנאה להשפיל דעתו, ובא לידי שכחה. ומשמע דעל כל נאים קאמר, ותמוה לומר כן. וכ' השפ"א די"ל דגם לפרש"י ל"ק, דאדרבה, היינו שבחיהו דיעקב ודר' אבהו, דאע"ג דהו' שפירי כ"כ, מ"מ זכו לרוב חכמה. אולם סיים השפ"א בקו', דאי' בברכות (ג) דר' יוחנן היו יושב בשערי טבילה, כדי שיהיו הנשים העולות מלטבול רואות אותו ויהיה להן זרע דשפירי כוותיה, ולכאו' מסוגיין מבואר דאי"ז מעלה. אבל לפי הגירסא בב"מ (פד), דאמר שפירי וגמירי כוותי, א"ש, דאז אה"נ, שיש להם היופי, אבל יהיה להם גם התורה, וא"כ שפיר הו' היופי מעלה בכה"ג.

ממנו. והק' הגבורת ארי, הא אי' בגמ' שם דגדול יכול ללמוד ממנו, ולא קטן, ומשמע דאי"צ להיות ת"ח, רק גדול בשנים, ודלא כתוס'. אבל כ' הרש"ש דמהש"ך (יו"ד רמ"ו סק"ח) מבואר דס"ל דקטן וגדול היינו בחכמה, דכ' שם דאף בזמן התלמוד היו נחשבים כקטנים, כמבואר דלא היו רוצים ללמוד ממי שאינו הגון, וכ"ש בזמננו. ולפ"ז, כ' הרש"ש דמש"כ תוס' הוא ממש תי' הגמ' שם כאן בקטן כאן בגדול.

### ז. אם ת"ח הגון ממנו תאכל

פ' הקרן אורה, דכמו שע' מאכל נהנין בעליו מפרי, ומפני זה רואה תמיד להשקותו ולעשות כל צרכו כדי שתגדל יניקתו ויוסיף לעשות פרי, כן הוא הת"ח, אם נהנין ממנו מפרי תורתו ופרי מעשיו הטובים, מוסיפין לו מלמעלה חכמה ובינה והשכל, למען ירבו פירותיו והיו למאכל. ואם לאו, אותו תשחית, כי אין לשום ברי' הנאה ממנו, וכיון שאין בו צורך והנאה, יחרב מעיינו ויבש מקורו, ונכרת ואבד מן העולם.

### ח. אף ב' ת"ח מחדדין זה את זה בהלכה

כ' המהרש"א דלכאו' מימרא זו אין מקומה כאן, וביאר דכיון דאמר' דהלומד תורה לקנטר [כפי מש"כ תוס' בביאור שלא לשמה] נעשית לו התורה סם המות, א"כ ה"א דגם ב' ת"ח שבא א' לסתור ולהקשות על דברי חברו הוא ג"כ נכלל בזה, וע"ז אמר דאינו כן, אלא לא באו אלא לחדודי, ומעלה היא בת"ח.

### ט. ואם לאו, יהיו לך לבדך

ולכאו' מבואר דתלמיד שאינו הגון אין לרבי ללמדו כלל. ולכאו' ק', שהרי לעיל אי' דבתלמיד שאינו הגון אמר' כל צמא לכו למים, דהיינו דהרבי אינו מחוייב ללכת לתלמיד ללמדו, אבל משמע דעכ"פ צריך ללמדו כשהוא בא ללמוד. וכ' הגבורת ארי דלפי רש"י א"ש, שכ' דיפוצו מעינותיך חוצה, אם הגון הוא אמור לו סתרי תורה, ואם לאו יהיו לך לבדך, דהיינו הסתרי תורה, אבל דברי תורה ודאי צריך ללמדו (ולהגות הב"ח אינו מיושב כמובן). אבל הק' לפ"ז, מאי דוחקי' לאוקים הקרא בסתרי תורה ובתלמיד הגון, לפלוג בתלמיד שאינו הגון גופי', וכאן בדברי תורה, כאן בסתרי תורה, והניח בקו'.

### י. חרב על שונאיהן של ת"ח שעוסקין בד בבד בתורה

וכ' בהגהות יעב"ץ, שזהו דוקא אם יש רב או חברים או תלמידים הגונים בעיה, אבל בלא"ה מה עליו לעשות, והרי אי' באבות דאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר, וא"כ ודאי לאו בר חרב הוא. וע' בשערים מצויינים בהלכה כאן שכ' דבזמננו שאני, דהיום יש לנו ספרים, והספרים